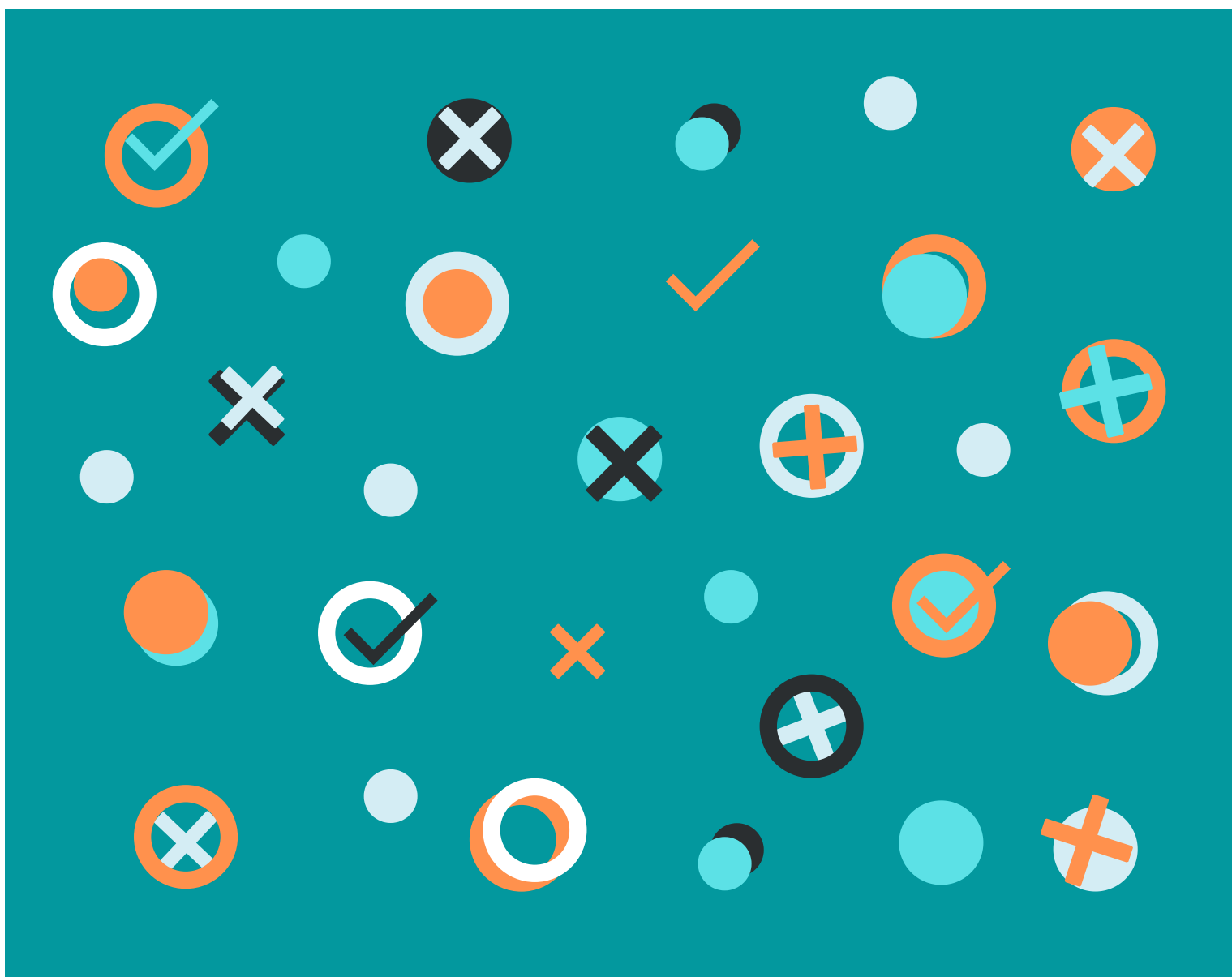

Прирачник за подготовка на Предлог за истражување за застапување

Снежана Трпевска

Предговор

Кога во 2017 година го основавме Институтот РЕСИС се воведме од идејата дека општествените истражувања можат многу да помогнат да се поттикне развојот и промената во општеството, доколку се спроведени според утврдените методолошки стандарди во науката и особено кога во нив партиципираат и самите припадници на заедницата во која треба да се направи промена.

Наше темелно уверување е, исто така, дека не може да има општествен развој доколку носителите на промената не се самите граѓани, а особено маргинализираните групи, затоа што само на тој начин може да се изгради поправедно општество кое на сите им дава еднакви можности за личен развој.

Затоа, наша долгорочна определба е да им даваме стручна поддршка на граѓанските организации на локално и национално ниво, во осмислувањето и спроведувањето методолошки добро втемелени истражувања што ќе им помогнат да направат видлива промена во остварувањето на правата на маргинализираните групи.

Таа стручна поддршка РЕСИС ја обезбедува во различни облици:

- 1** - Менторство: преку советување и експертска помош кога ГО сакаат самите да спроведат сопствени истражувачки зафати;
- 2** - Обуки: преку различни видови обуки кога ГО сакаат да се оспособат самостојно да планираат и реализираат помали истражувачки проекти;
- 3** - Соработка: преку спроведување на поголеми истражувачки проекти заедно со тимот на РЕСИС;
- 4** - Едукативни материјали: преку публикување методолошки насоки и прирачници прилагодени за потребите на ГО во различни области.

Овој Прирачник е наменет за сите граѓански организации кои сакаат да спроведат добро осмислено истражување што ќе им послужи како основа за планирање на активностите на застапување. Во првото поглавје Прирачникот објаснува што е истражување за застапување, а потоа во второто поглавје дава насоки за изготвување на План за истражувањето. Во третото поглавје се даваат насоки за тоа како се пишува осврт врз литературата и претходно реализирани истражувања.

1 Што е истражување за застапување?

Што подразбираме под терминот „спроведување на истражување“?

Зборот „истражување“ често звучи како активност која е многу сложена. И многу често е така, бидејќи истражувањето е обично збир на процедури што треба да се следат многу строго за да се обезбедат докази за тестирање на теорија или за развој на нова теорија.

Истражувањето навистина значи да се заврши одредена работа за да се најде одговорот на некое прашање. Прашањето може да биде релативно едноставно или да биде крајно сложено. Различни видови прашања бараат различни видови одговори, а различни видови одговори бараат различни видови истражувачки методи за да се дојде до податоци. Сознанието за тоа какви информации се неопходни и каде можат да се најдат е првиот чекор. Можеби ќе треба да:

- погледнете низ електронски или печатени книги или написи
- читате извештаи или барате низ архиви
- консултирате експерти или да прашувате одреден број луѓе
- собирате и анализирате официјални статистички или други секундарни податоци
- пронајдете и анализирате медиумски написи
- анализирате веб-страници на институции или други тела

Истражувачката процедура може да ги опфати сите овие методи, дури и повеќе. Каков вид метод треба да користите зависи од тоа какви информации барате.

Дефиниции за истражување

Истражувањето е дефинирано на повеќе различни начини. Широка дефиниција за истражување е следнава: „Во најширока смисла на зборот, дефиницијата за истражување го вклучува секое собирање податоци, информации и факти за унапредување на знаењето“.[1]

Друга дефиниција за истражување е дадена од Кресвел кој вели дека: „Истражувањето е низа од чекори кои користат за собирање и анализа на информации за да се зголеми нашето разбирање за некоја тема или прашање“.[2] Се состои од три чекори: се поставува прашање, се собираат и анализираат податоци за да се одговори на поставеното прашање и се презентира одговор на прашањето.

[1] Shuttleworth, Martyn. "Definition of research." Experiment Resources (2008).

[2] Creswell, J. W. "Education research: Planning, conducting, and evaluating quantitative and qualitative research (3rd eds.)." (2008).

Онлајн речникот Merriam-Webster го дефинира истражувањето подетално како „студиозно истражување или испитување, особено истражување или експериментирање насочено кон откривање и толкување на факти, ревидирање на прифатените теории или закони во светлината на новите факти или практична примена на нови или ревидирани теории или закони“.[3]

Фундаментални и применети истражувања

Кога се разговара за основните карактеристики на процесот и методите на истражување, важно е да се направи разлика помеѓу применети и фундаментални истражувања. Применетото истражување испитува одреден сет на околности, а неговата крајна цел е поврзување на резултатите со одредена ситуација во реалноста. Односно, применетите истражувања ги користат податоците за директна примена во реалниот свет. Истражувањата кои ги спроведуваат граѓанските организации во рамки на нивните проекти за застапување спаѓаат во применетиот тип истражувачки студии.

Фундаменталните или академските истражувања се фокусираат на фундаментални прашања и тестирање на теориите. Погрешно е да се мисли дека фундаменталното истражување нема практична примена. Историјата на науката изобилува со примери на фундаментални истражувања кои водат до реална примена. Само затоа што истражувачката студија не е насочена кон одреден збир конкретни општествени околности не значи дека во иднина наодот од таа студија нема да се применува на одреден настан или процеси. Применетите истражувања што ги спроведуваат граѓанските организации всушност се засноваат на многу академски истражувачки студии спроведени од реномирани научници во областите во кои работат граѓанските организации.

И применетите и фундаменталните истражувања се важни за научниот процес и за постигнување промени во општествената и политичката средина. Погрешно е да се поставуваат како спротивставени едни на други.

Што е истражување за застапување?

Тоа е истражување кое се спроведува со намера да се обезбедат докази и аргументи кои можат да се користат за поддршка на одредена општествена цел или став.

Истражувањето за застапување вообичаено се спроведува од граѓански организации, групи за притисок лобирачки групи и групи на интерес (како што се здруженија за правата на лицата со попреченост, на лица со ретки болести, на деца и малолетници и сл.), а повремено и од политички партии, истражувачки организации и научници, со цел:

[3] Merriam-Webster, Inc. Retrieved 20 July 2020

- да им помогнат во обезбедувањето на потребите на одреден сегмент од заедницата,
- да ги заштитат граѓаните од физичка или економска штета,
- да ги разоткријат нелегалните практики во институциите,
- да влијаат врз законодавците и другите креатори на политики,
- да влијаат кон промена на однесувањето на одредена група на луѓе,
- да ја зголемат свесноста и компетентноста на членовите на заедницата.

Општи упатства за спроведување на истражувањето за застапување

Еве неколку општи упатства кои се однесуваат на секој вид истражување за застапување:

1 - Обидете се да откриете дали некој веќе направил истражување за темите/прашањата што се обидува да ги испитате. Можеби веќе има студии кои се однесуваат на проблемот со кој се занимавате, или некој друг во заедницата можеби веќе поминал недели во изнаоѓање на информациите што ги барате. Не си ја отежнувајте работата повеќе отколку што треба, проверете пред да започнете.

2 - Научете ги основните работи за вашата тема. Иако не сте експерт за сите прашања во вашето истражување, вашиот завршен извештај треба да биде добар, точен и конкретен. Затоа:

- Проверете дали сте ги прочитале и дали сте ги разбрале релевантните закони пред да оценувате дали се прекршени или дали треба да се променат;
- Доколку се сомневате дека некој можеби ја прекршува професионалната етика, проверете прво дали таа професија има формален етички кодекс и внимателно проучете го.
- Ако прочитате нешто што не го разбирате, побарајте помош. Консултирајте се со адвокат или правен експерт, со ваш колега - некој што ја знае материјата што сакате да ја разберете. Ако вашите информации се погрешни или ако не разбирате целосно за што пишувате, тоа ќе го загрози вашиот или угледот на вашата организација.

3 - Бидете скептични кон изворите што ги користите и проверете ги сите факти двапати. Сите извори на информации не се подеднакво сигурни. Затоа:

- Ако најдете информации на Интернет, освен ако не се од веб-страница на веродостоен извор, бидете многу внимателни и пред користењето проверете ги.
- Секогаш проверувајте ги вашите заклучоци доколку изворот на кој се повикувате изгледа сомнителен. Ако вашите податоци или информации не се точни, тогаш и вашите аргументи за застапување ќе бидат нерелевантни.
- Правилно и точно интерпретирајте ги податоците - најмала неточност или грешка може да го дискредитира целиот ваш аргумент. Користете само сигурни податоци, немојте ниту да го преценувате и ниту да го потценувате нивното значење.

- Не извлекувајте претерани и прешироки воопштувања – на пример, да тврдите дека сите припадници на вашата заедница не си ги знаат своите права – може некој да ви стави сериозна забелешка. Немојте од еден случај или настан да носите општ заклучок: еден случај не значи и дека тоа е правило.
- Не ја преценувајте вредноста на една информација што го поддржува вашето гледиште. Ако не можете да направите силен случај со информациите такви какви што се, можеби ќе треба да ги преиспитате вашите претпоставки.

4 - Побарајте помош. Не мора сè да правите сами. Може да има многу начини да добиете помош од:

- Други активисти или луѓе од невладини организации активни на ова поле кои работат на истите прашања. Ако ги контактирате или ако ги пребарате нивните Веб страници, може да откриете дека голем дел од информациите што ви се потребни се веќе достапни.
- Научни работници или други експерти. Ако, на пример, треба да ги разберете одредбите на сложен правен акт, адвокат или правен експерт можеби ќе биде подготвен да ви помогне. Можеби ќе најдете некој кој е експерт за одредена област кој може сам да ви заштеди време за пребарување.
- Луѓе во заедницата што ја истражувате. Ако се случува нешто незаконски или неетички може да има некој во заедницата чија засегнатост ќе го мотивира да разговара со вас.

5 - Бидете упорни и направете добар план. Можеби е тешко и напорно да се најдат информации. Планирајте го собирањето податоци однапред. Имајте го следново на ум:

- Некоја институција или организација може да не сакаат да дадат информации. Може ќе треба да вложите многу напори за да добиете пристап до информацијата или документот што ви е потребен.
- За да се натераат државните институции да достават јавни документи, вообичаено е да се повикаме на Законот за слободен пристап до информации од јавен карактер. Во некои ситуации тоа е можеби најважната алатка за истражувањето.
- Направете листа на документи што треба да ги побарате од јавните институции и подгответе формални барања.

Направете добар план во уште во иницијалната фаза од вашето истражување.

2 Подготовка на Предлог за истражување за застапување ⁴

Што е Предлог за истражување?

Успешноста на истражувањето во голема мера зависи од доброто планирање на процесот на собирање, анализата и обработката на податоците. Организациите и поединците што спроведуваат истражувања за застапување прво треба да подготват правилен, сеопфатен и добро осмислен Предлог за истражување. Тоа е документ во кој на јасен и концизен начин се претставени сите детали поврзани со процедурата на истражувањето.

Изработката на добар Предлог за истражување може да помогне и при аплицирањето за нови проекти за застапување. На овој начин, организациите или поединците му покажуваат на донаторот дека се оспособени да соберат веродостојна истражувачка евиденција која ќе им послужи потоа да изработат квалитетен и кредибилен документ за политики односно да извршат влијание врз релевантните институции.

Структура на Предлогот за истражување

Предлогот за истражување треба да ги содржи следниве елементи:

1. Наслов на истражувањето
2. Образложение на проблемот и истражувачки прашања
3. Што се знае за проблемот (осврт врз литературата)?
4. Постапки за собирање и анализа на податоците
5. Примерок или учесници во истражувањето
6. Етички прашања
7. Временски план и трошоци
8. Користена литература

Наслов на истражувањето. Насловот треба јасно да ја одразува темата или главниот проблем на истражувањето. Во насловот треба да биде содржана и областа во која работите (на пример: здравствената заштита на ранливите групи, комуникациските права на лицата со попреченост, сиромаштијата кај руралното население, говорот на омраза на социјалните мрежи и сл.). Најдобро насловот до го прецизирате на крајот, откако ќе го напишете целиот предлог. Можете на почетокот да напишете работен наслов, што подоцна ќе го напишете појасно.

[4] Ова поглавје е преработена содржина што авторката ја има подготвено за сличен прирачник [објавен од страна на Фондацијата за демократија Вестминстер.](#)

Образложение на проблемот и истражувачки прашања. Со неколку реченици, треба да ја опишете темата на истражувањето и главниот проблем што сакате да го истражите. Објаснете зошто е важно ова истражување, кому ќе му користи, односно од каде произлегува потребата да се истражи проблемот што сте го избрале. Што сакате да постигнете со истражувањето за застапување, какви промени? Зошто ви се потребни токму тие податоци?

Во овој дел наведете ги јасно и прашањата на кои сакате да одговорите со истражувањето. Истражувачките прашања се централен фокус околу кој се организира целото истражување. Тие ќе ве насочуваат: при барањето на литературата од областа што сакате да ја истражувате; при донесувањето на одлуката за тоа кои податоци ќе ви бидат потребни и кои методи да ги употребите за собирање податоци; при процесот на анализата и интерпретацијата на податоците и при пишувањето на истражувачкиот извештај. Постојат неколку аспекти што треба да се имаат предвид при формулирањето на истражувачките прашања:

- прашањата треба да се јасни и разбирливи;
- оптимално е да има меѓу 2-5 истражувачки прашања;
- треба да се доволно конкретно формулирани (а, не премногу апстрактни) за да може да се истражи темата;
- треба да се надоврзуваат на претходно реализирани истражувања;
- треба да се заемно поврзани, односно да се однесуваат на различни аспекти на една иста појава.

Што се знае за проблемот (осврт врз литературата)? Во овој дел треба да покажете дека проблемот што сакате да го истражите е поврзан со претходно спроведени истражувања или анализи во таа област.

Пред да почнете да истражувате треба да проверите што е веќе истражено во оваа област, да покажете колку самите ја познавате областа и да наведете што е новото што недостасува како знаење или податоци, а сакате да го добиете со ова истражување. Ова ќе ви биде корисно и при пишувањето на истражувачкиот извештај – да ги споредите податоците добиени од вашето истражување со она што претходно било истражено или утврдено во официјалните документи за политики.

Исто така, ќе ви послужи при пишувањето на препораките од истражувањето – да направите јасна разлика меѓу она што претходно се знаело и новото знаење што сте го стекнале за проблемот. Откако ќе го направите освртот врз литературата и претходните истражувања, вратете се и проверете дали добро сте ги формулирале истражувачкиот проблем и истражувачките прашања.

Постапки за собирање и анализа на податоците. Изборот на методолошкиот приод и постапките за собирање и анализа на податоците зависат од тоа како се поставени истражувачките прашања. Не може да се одговори на секое истражувачко прашање со кој било истражувачки метод. Истражувачките прашања кои спомнуваат утврдување на степен или мерка на одредена појава (мислење, ставови, однесување и тн.) кај испитаниците би требало да се одговораат со квантитативни методи за собирање податоци (најчесто анкета). Прашањата, пак, што спомнуваат како или на кој начин се одвивал некој процес во кој учествувале испитаниците, по правило се одговараат со квалитативни методи (најчесто квалитативно индивидуално интервју и фокусни групи).

Откако сте утврдиле кои методи се најсоодветни за да соберете податоци за истражувачките прашања, детално опишете како ќе го организирани нивното спроведување, како ќе бидат избрани испитаниците, како ќе се соберат податоците и начинот на кој ќе се анализираат. Повеќе детали за самите методи или постапки за собирање на податоците ќе најдете во следните поглавја.

Учесници во истражувањето. Следниот чекор е да ги определите учесниците во истражувањето. Но, пред да го направите тоа корисно е да направите т.н. анализа на субјектите што се важни за вашето застапување. Препорачливо е да ги категоризирате субјектите во три групи: i. Примарни, оние врз кои решавањето на прашањето ќе влијае најмногу; ii. Секундарни, оние што влијаат, но и врз кои ќе влијае решавањето на прашањето; и iii. Терцијарни, оние што најмногу влијаат врз решавањето на прашањето. Ова ќе ви биде важно и кога ќе ја планирате стратегијата за застапување.

Чекорите на оваа аналитичка алатка се следниве:

- идентификувајте ги најважните или клучните поединци, групи или институции што имаат влијание или врз кои може да влијае вашето застапување;
- оценете какво влијание (позитивно или негативно) можат да имаат овие субјекти врз вашата иницијатива и подредете ги според категорија: примарни, секундарни и терцијарни;
- размислете на кој начин можете да ја добиете нивната максимална поддршка во поглед на прашањето за кое се застапувате, односно како да ги намалите можните пречки доколку некои од нив можат негативно да влијаат;
- испланирајте од кои субјекти сакате да соберете податоци во текот на истражувањето и со кои методи.

Направете Матрица за анализа на субјектите според следниот пример:

Име на субјектот и категорија	Процена на интересот и влијанието на субјектот	Стратегии за добивање поддршка и за намалување на пречките	Кои податоци ви се потребни од субјектот и со кој метод
Примарни			

Секундарни			

Терцијарни			

Совети за пополнување на матрицата:

- Ако не можете сами, обидете се помош на колегите од вашата организација да откриете кои субјекти се важни за вашата иницијатива за застапување и наведете ги во првата колона.
- Откако сте ги навеле субјектите во првата колона, идентификувајте ги нивните посебни интереси или можно влијание во поглед на прашањето за кое се застапувате. Разгледајте ги следните прашања: (1) придобивките од вашиот проект за конкретниот субјект; (2) промените што со вашиот проект ќе барате да ги направи тој субјект; (3) активностите во проектот со кои можеби би му нанеле штета или би придонеле за конфликт со субјектот; (3) веројатноста субјектот да има негативно влијание врз вашиот проект. Внесете ги одговорите во втората колона, а потоа означете ја улогата на субјектот според интересот и влијанието со (А) исклучително важна, (Б) прилично важна, и (В) малку важна.
- Во третата колона внесете ги вашите размислувања за тоа што би можеле да направите за да ја добиете поддршката на субјектот и да ги намалите спротивставувањето и отпорот на иницијативата, доколку сте оцениле дека тој може да има негативно влијание. Размислете за најдобриот начин како да му пристапите на секој субјект. Какви информации ќе бара од вас? Колку е важно да го вклучите уште во самиот процес на планирање на истражувањето (на пример, да го известите со допис со кој го најавувате вашиот проект)? Размислете дали има групи или поединци што можат да ви помогнат да ја добиете поддршката во стражувањето и во иницијативата?
- Во последната колона внесете ги податоците и методот со кој сакате да дојдете до нив од конкретниот субјект. Може да имате потреба сите субјекти да ги интервјуирате или да ги анкетираат, а можеби ќе се определите и само за дел од нив. При селекцијата, мошне е важно да настојувате да добиете различни гледишта: како на оние што влијаат, така и на оние врз кои ќе влијае вашиот проект. Испланирајте го начинот на кој ќе му пристапите на субјектот (ќе упатите писмен допис, или допис преку електронска пошта, ќе се јавите на телефон и сл.). Но, проверете претходно и дали во релевантните документи на институцијата или на Веб страницата веќе има одговори на дел од прашањата што ве интересираат.

Етички и практични прашања. Во овој дел треба да објасните какви постапки ќе користите за да ја зачувате етиката во истражувачкиот процес, приватноста и анонимноста на испитаниците, како и постапките за добивање согласност и поддршка за истражувањето на сите три групи субјекти.

Овде е важно да се нагласи дека и самото истражување е дел од процесот на застапување. Ако успеете да ги убедите субјектите за важноста на нивното учество во истражувањето за целиот ваш проект за застапување, тогаш поверојатно е дека тие ќе сакаат да учествуваат. Но, притоа, мора да им објасните дека нивната согласност е најважна и дека анонимноста и доверливоста ќе бидат целосно гарантирани, доколку тие го бараат тоа од вас. За таа цел, треба да подготвите список на документи што ќе го олеснат процесот и ќе ја зголемат довербата на учесниците во кредибилитетот на истражувањето:

- Направете Информативен лист во кој ќе ги дадете основните информации за истражувањето (цели, кој го спроведува, кој го финансира, очекувања од учесниците, публикување на резултатите и сл.);
- Направете Формулар за согласност на учесниците, во кој ќе им дадете можност во писмена форма да се изјаснат за тоа дали сакаат да учествуваат, да бидат снимени, цитирани и сл. Формуларот треба да биде потпишан и од истражувачот;
- Направете урнек за формален допис до институции за да си го олесните барањето информации во согласност со Законот за слободен пристап до информации од јавен карактер или за да влезете во некоја институција да собирате податоци (училиште, градинка, казненопоправна установа, здравствена установа или др.);

Временски план и трошоци. Направете ориентациски временски план за спроведување на истражувањето и за пишувањето на анализата, преглед на потребните средства и луѓе што треба да бидат вклучени во реализацијата. Земете ги предвид следните трошоци:

- Надоместок и трошоци за оние што ќе бидат инволвирани во истражувањето: хонорар за истражувачите и за модераторите (луѓето што ќе ги водат фокусните групи), мотивација за учесниците во фокусните групите и др.;
- Трошоци за патување и сместување;
- Административни трошоци: телефон, хартија, поштенски услуги, фотокопир и сл.
- Наем на просторија за фокусната група (доколку немате вие соодветен простор);
- Трошоци за публикации: печатење на анализата или документите за јавни политики, како и лектура, превод, графички дизајн и сл.
- Промотивна кампања за соопштување на резултатите: онлајн и традиционални медиуми.

Библиографија или користена литература. Мора да ја наведете и основната литература што сте ја консултирале при изработката на планот. Користете некој стандарден формат на цитирање (на пр. „Харвард“ или „Чикаго“). Ова ќе ви користи при пишувањето на Документот за јавни политики.

Формат на Планот за истражување. Изберете стандардизирана форма на пишување кон која ќе се придржувате во сите фази на истражувањето (на пример: фонт Times New Roman, големина 12, проред 1). Насловот на истражувањето треба да биде на посебна насловна страница. Текстот на планот треба да изнесува од 2.000 до 2.500 зборови, плус литературата што сте ја користеле како основа за осмислување на истражувањето. Страниците треба да бидат нумерирани, со исклучок на насловната страница. Важно е да запомнете дека планот за истражување не се оценува само според содржината, туку и според неговата форма. Затоа, внимавајте на следното:

- вашиот план да изгледа професионално и да биде уредно отчукан според правилата за пишување во „Ворд“;
- вашите идеи да ги изразите на литературен и стилски убав јазик;
- планот да биде добро структуриран според наслови и поднаслови;
- јасно да се гледа дека текстот е ваш авторски труд, а не лоша компилација на туѓи трудови (плагијатот е строго забранет).

3 Осврт врз литературата

Зошто треба да ја прегледате постоечката литература?

Со прегледувањето или освртот врз литературата за прашањето што е предмет на вашето истражување вие и вашата група може да откриете дека некој друг веќе завршил добар дел од вашата работа. Има многу студии кои се веќе направени за различни прашања, така што во многу случаи ќе треба прво да откриете каде се наоѓаат информациите што ви се потребни за прашањето што сакате да го истражите.

Најочигледните причини за прегледувањето на литературата поврзана со вашето истражување за застапување се следните:

- 1 - Веќе постојат студии и написи објавени од други организации кои може да содржат релевантни информации за прашања на кои вие треба да одговорите;
- 2 - Користењето на веќе постоечка литература за некоја тема ќе ви помогне да развиете дополнителни аргументи за значењето на вашето истражување за застапување и каде тоа води;
- 3 - Добро направениот преглед на литературата е и начин за потврдување на вашиот кредибилитет како некој кој има познавања во избраната област. Овде не се работи само за прераскажување на резултатите и мислењата на други истражувачи, туку и за толкување и користење на нивните идеи за поддршка на одредено гледиште или аргумент.

Кои се можните извори што можете да ги консултирате?

Во истражувањето на која било област, можеме да ги поделиме постоечките документи во следните категории: истражувачки студии и анализи; официјални документи и текстови објавени во медиумите.

- Истражувачките студии и анализи се документи произведени од други истражувачки организации, научни работници, невладини организации, индивидуални истражувачи, регионални истражувачки проекти итн.
- Официјалните документи се документи произведени од јавни институции, како што се парламентот, министерствата, регулаторните тела, државните агенции, судовите итн., било за внатрешна употреба или за објавување. Ова може да вклучува закони, подзаконски акти, стратегии, годишни извештаи, записници од состаноци, соопштенија за печатот, брошури итн.

- Медиумски текстови се извештаи, анализи, вести и други материјали објавени во традиционалните (ТВ, радио, печатени) и новите медиуми (портали, блогови итн.).
- Истражувачите на граѓанските организации при освртот врз литературата треба да се водат од истражувачките прашања формулирани на почетокот на истражувањето во предлогот за истражување.

Извлечете максимум од читањето

Бидејќи во текот на вашиот тековен истражувачки проект ќе биде потребно многу време за читање на постоечката литература за да го напишете конечниот извештај, важно е да бидете сигурни дека процесот на читање ве води кон ова. Извлекувањето максимум од читањето на литературата подразбира вештини за активно и критичко читање. Затоа, додека ја читате литературата, обидете се да го примените следново:

- Пишувајте добри забелешки и детали за материјалот што го читате. Фрустрирачки е да откриете на крајот дека сте заборавиле да го запишете бројот на статијата што сте ја прочитале, а треба да ја наведете во фуснота и во користената литература.
- Развивајте ги вештините за критичко читање – настојувајте секогаш кога е соодветно да бидете критични во вашиот пристап и да ги бележите релевантните критички напомени додека вадите забелешки за текстот. Развивањето критички пристап не е важно само заради критикување на работата на другите. Тоа подразбира да си одговорите на прашањата за: значењето на трудот што го читате, силните страни и недостатоците на студијата во поглед на методологијата или квалитетот на заклучоците, целта на авторот во спроведувањето на истражувањето, дали главните наоди се оправдано засновани врз презентирани податоци, итн .
- Имајте на ум дека читањето на литературата не е нешто што треба да го завршите во првата фаза од процесот на истражување. Треба да продолжите со пребарувањето и читањето на релевантната литература речиси во текот на целото ваше истражување.

Како да ја вклучите литературата во вашиот извештај?

Постојат три методи за вклучување на трудовите на други истражувачи во вашиот извештај: цитирање, парафразирање и сумирање.

Цитирање. Целта на цитирањето да се повтори оригиналниот текст од збор до збор и да вклучи упатување до оригиналниот автор на изворниот документ. Кога треба да вклучите идеи на друг автор во вашиот текст, прво треба да одлучите кој пристап да го користите. Треба да користите директен цитат кога точната формулација на пасусот е важна за да можете да бидете сигурни дека точно сте го репродуцирале оригиналот. Може да користите и цитати ако оригиналната изјава е многу добро формулирана и сметате дека ќе го збогати вашето пишување.

Парафразирање. Парафразирањето во основа е прераскажување на пасус од оригиналниот текст користејќи ваши сопствени зборови и структури на реченици. Мора да се наведе и авторот на оригиналот. Парафразирањето се користи широко во извештаите за застапување, покажувајќи дека добро го разбирате изворниот текст и ги нагласувате неговите главни точки.

Сумирање. Сумирањето значи да ги репродуцирате само најважните идеи и главните точки на изворот со свои зборови. Вака обично се резимира поголема изјава во форма на пократко објаснување. Сепак, мора да се наведе и оригиналниот извор. Целта на сумирањето е слична на онаа на парафразирањето, но помага подолг текст да се направи пократок.

